

В. М. Лешчанок,

студэнтка філалагічнага факультэта БДУ
(навуковы кіраўнік – дацэнт Т. Л. Чахоўская)

НЕАЛАГІЗМЫ НА СТАРОНКАХ ЧАСОПІСА «БЕЛАРУСЬ. BELARUS»: ЛЕКСІЧНЫЯ ГРУПЫ, КРЫТЭРЫІ РАЗМЕЖАВАННЯ

XXI стагоддзе вызначаецца з’яўленнем вялікай колькасці неалагізмаў. Неалагічны бум апошніх гадоў найбольш характэрны для сродкаў масмедыя, у якіх аператыўна адлюстроўваюцца змены, што адбываюцца ў свеце. Новыя словы ўзнікаюць з-за патрэбы людзей называць новыя паняцці, прадметы і дзеянні, што ствараюцца дзякуючы развіццю навукі, медыцыны, спорту, тэхнікі, культуры, музыкі, мастацтва, грамадска-палітычных адносінаў і г. д. Для нашага даследавання мы выбралі мову сучаснага беларускага штомесячнага часопіса «Беларусь. Belarus», у якім асвятляецца палітыка, эканоміка і культура Беларусі. Адлік нумароў часопіса вядзецца з 1930 г. Тады ён называўся «Чырвоная Беларусь». Потым выданне спынілася да 1944-га года. З 2005 г. мае назву «Беларусь. Belarus». Заснавальнікі часопіса – Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, рэдакцыя газеты «СБ. Беларусь сегодня» і «Белзнешэканомбанк». Зараз галоўным рэдактарам з’яўляецца Віктар Харкоў (з 2005 г.).

У дадзеным артыкуле мы аналізуем неалагізмы, што сустракаюцца на старонках гэтага часопіса, а таксама праводзім апытанне розных узроставых груп на веданне пэўных слоў, каб вызначыць, якія неалагізмы ўжо ўвайшлі ў актыўны ўжытак, а якія застаюцца малазразумелымі носьбітам мовы.

Былі прааналізаваны 24 нумары часопіса «Беларусь. Belarus», якія выходзілі на працягу 2020–2021 гг. На іх старонках намі выяўлены 117 неалагізмаў.

Па тэматыцы новыя словы ахопліваюць практычна ўсе сферы сучаснага жыцця. Знойдзеныя словы былі аднесены намі да наступных груп:

- 1) грамадска-палітычныя тэрміны;
- 2) эканамічная тэрміны;
- 3) тэхнічныя тэрміны;

- 4) назвы са сферы культуры і мастацтва;
- 5) назвы са сферы медыцыны і касметалогіі;
- 6) назвы прафесій;
- 7) спартыўныя тэрміны;
- 8) назвы са сферы харчавання.

Грамадска-палітычныя тэрміны (24 словы)

У гэтую групу ўваходзяць словы, што адлюстроўваюць сацыяльныя групы грамадства, погляды на навакольны свет і асноўныя спосабы арганізацыі грамадскага жыцця краіны.

Многія словы з гэтай тэматычнай групы маюць беларускамоўныя сінонімы, але прасочваецца наступная заканамернасць: беларускія эквіваленты ў большасці выпадкаў замяняюцца іншамоўнымі, пераважна англійскімі найменнямі (*булінг* – *здзек*, *хейт* – *нянавісць*). Некаторыя неалагізмы да гэтага часу не зафіксаваны ў слоўніках, таму маюць арфаграфічныя варыянты: *ворк-шоп* і *воркшоп*.

Эканамічныя тэрміны (7 слоў)

У перыяд сусветнага збліжэння і актыўных міждзяржаўных зносін эканамічная лексіка перажывае істотныя пераўтварэнні і папаўняецца найменнямі новых паняццяў. Яна актыўна выкарыстоўваецца ў сучасных сродках масавай інфармацыі. Газеты і часопісы не толькі адлюстроўваюць развіццё эканомікі, але і з'яўляюцца крыніцай неалагізмаў у эканамічнай галіне: *антыдэмпінгавы*, *афішор*, *імпартазамышчэнне*, *маркетынг*, *рэкрутынг*, *эканамічны калапс*.

Некаторыя неалагізмы праблематычна аднесці да адной пэўнай групы, паколькі, напрыклад, эканамічны тэрмін *холдынг* з цягам часу пашырыў сферу ўжывання і сёння можа выкарыстоўвацца і ў грамадска-палітычнай сферы.

Тэхнічныя тэрміны (58 слоў)

Сярод тэхнічных неалагізмаў пераважаюць словы камп'ютарнай лексікі, што звязана з навукова-тэхнічным прагрэсам і распаўсюджаннем камп'ютарных тэхналогій. Шмат неалагізмаў не маюць адпаведнікаў у нашай мове (*майнінг*, *бот*).

У групе тэхнічных тэрмінаў мы таксама вылучылі неалагізмы сацыяльных сетак. Людзі, якія карыстаюцца сацыяльнымі сеткамі, фарміруюць асобную вялікую групу, дзе выкарыстоўваецца адметная мова,

найменні новых прадметаў, з’яў і рэчаў: *мэсэнджар* (паводле нарматыўных крыніц *месенджар*), *лайк*.

Знойдзеныя тэхнічныя неалагізмы абазначаюць паняцці, якія раней не існавалі: *дрон*, *кібератака*, *кіберхакер* і г. д., і паняцці, якія паўтараюць словы з тым жа значэннем, яны з’яўляюцца так званымі словамі-дублетами: *акаўнт* – *старонка*.

Сустрэкаюцца і семантычныя неалагізмы. Напрыклад, ужо вядомая лексема *стужка* ‘тонкая палоска з тканіны або іншага матэрыялу’ набыла новае значэнне – ‘фармат даных, які выкарыстоўваецца для дастаўкі карыстальнікам інфармацыі’.

Група тэхнічных тэрмінаў самая шматлікая – 58 слоў. Іх колькасць рэгулярна павялічваецца – навукоўцамі пастаянна ствараюцца тэхнічныя прадметы, для якіх патрэбна даць новыя найменні.

Назвы са сферы культуры і мастацтва (4 словы)

Гэта тэматычная група складаецца з 4 слоў. У ёй прадстаўлены словы, запазычаныя з англійскай мовы, якія транскрыбуюцца на беларускай мове: *селебрыці*, *плэй-ліст*.

Назвы са сферы медыцыны і касметалогіі (14 слоў)

Асноўную частку неалагізмаў ў сферы медыцыны і касметалогіі складаюць словы каранавіруснай эпохі: *кавід*, *дапандэміі*. У 2020 г. людзі сутыкнуліся з пандэміяй каранавіруса. І адразу востра паўстала пытанне аб тым, як называць прадметы, што з’явіліся па прычыне COVID-19. Лексіка пандэміі – гэта яркі прыклад стварэння неалагізмаў калектыўнай свядомасцю. Гэтыя словы, на наш погляд, ужо сталі актыўнаўжывальнымі, перайшлі з пасіўнага складу лексікі ў актыўны і перасталі лічыцца неалагізмамі: *антыкаранавірусны сродак*, *лакдаўн*, *посткавідны*.

Назвы прафесій (7 слоў)

За апошнія дзесяцігоддзі на рынку працы з’явіліся маладыя прафесіі, назвы якіх зразумелыя не ўсім носьбітам мовы, і таму ім неабходна даваць тлумачэнне сродкамі беларускай і рускай мовы. У часопісе сустракаюцца такія новыя словы, як *PR-мэнэджар* (паводле нарматыўных крыніц *менеджар*), *нюсмейкер*.

Спартыўныя тэрміны (2 словы)

Спартыўная тэрміналогія папаўняецца ў першую чаргу за кошт англійскіх запазычанняў: *біг-эйр*, *слоўпстайл*.

Назвы са сферы харчавання (1 слова – *біг-мак*)

Апошнія дзве групы – самыя нешматлікія. Гэта можна растлумачыць тым, што, па-першае, у часопісе рэдка сустракаюцца артыкулы, прысвечаныя харчаванню ці спорту, па-другое, гэтыя сферы развіваюцца павольна і не перажываюць такіх маштабных пераўтварэнняў, якія прывялі б да стварэння вялікай колькасці новых слоў.

У межах нашага даследавання мы апыталі 30 чалавек ва ўзросце ад 17 да 45 гадоў, каб высветліць, ці ведаюць яны, што абазначае тэрмін «неалагізм», і ці разумеюць апытаныя значэнні прапанаваных слоў. Для апытання з кожнай тэматычнай групы быў выбраны адзін неалагізм. Інфармацыю мы збіралі ў асноўным з дапамогай сацыяльных сетак (23 чалавекі), а ў невялікай колькасці людзей – праз непасрэдную размову (7 чалавек). Рэспандэнты адносіліся да розных узроставых груп і прафесій: школьнікі, студэнты, настаўнікі, праграмісты і інш. Мы падзялілі апытаных на дзве ўзроставыя групы: група ад 17 да 28 гадоў – 15 чалавек і група ад 29 да 45 гадоў – 15 чалавек. Вынікі апытання пададзены ў табліцы.

Табліца

Вынікі апытання на разуменне неалагізмаў

Разуменне слова:	Узроставая група 17–28 гадоў		Узроставая група 29–45 гадоў	
	так	не	так	не
1) булінг	15	0	11	4
2) холдынг	6	9	12	3
3) майнінг	7	8	5	10
4) селебрыці	13	2	9	6
5) біг-эйр	2	13	4	11
6) афура	1	14	3	12
7) ньюсмейкер	14	1	11	4
8) біг-мак	15	0	13	2

23 рэспандэнты ведаюць значэнне тэрміна «неалагізм», пры гэтым 21 чалавек змог прывесці прыклады новых слоў.

Апошняе пытанне было пра тое, ці трэба, на думку апытаных, ужываць у сваім маўленні неалагізмы або іх лепш пазбягаць. 28 рэспандэнтаў палічылі,

што новыя словы можна ўжываць толькі тады, калі вы дакладна ведаеце значэнне гэтых слоў. На думку яшчэ двух рэспандэнтаў, неалагізмы мэтазгодна замяняць беларускамоўнымі адпаведнікамі.

Вынікі даследавання засведчылі, што прадстаўнікі больш маладога пакалення часта выкарыстоўваюць неалагізмы ў паўсядзёным жыцці, таму ў іх разуменне новых слоў больш шырока прадстаўлена, чым у людзей сталага ўзросту. Узроставая група ад 29 да 45 гадоў радзей выкарыстоўвае неалагізмы, таму і веданне значэнняў новых слоў у яе горшае. Розная ступень ужывання неалагізмаў можа быць патлумачана, па-першае, розным узростам, па-другое, прыналежнасцю рэспандэнтаў да розных прафесій, а таксама розным узроўнем іх адукацыі, спецыфічнымі відамі правядзення вольнага часу і іншымі сацыялінгвістычнымі і культурнымі фактарамі.

Функцыянаванне мовы на сучасным этапе немагчыма ўявіць без выкарыстання неалагізмаў. Гэта лексічная група, безумоўна, патрабуе далейшага ўважлівага лінгвістычнага вывучэння.

Г. В. Новік,

студэнтка філалагічнага факультэта БДУ
(навуковы кіраўнік – дацэнт А. Л. Садоўская)

АБ'ЕКТЫВАЦЫЯ КАНЦЭПТУ «РАДЗІМА» Ў БЕЛАРУСКІХ ПАРЭМІЯЛАГІЧНЫХ АДЗІНКАХ

Парэміялагічныя адзінкі з'яўляюцца важным матэрыялам, які трэба абавязкова ўлічваць пры канцэптуалізацыі пэўных паняццяў, паколькі яны адлюстроўваюць і замацоўваюць характарыстыку і ацэнку меркаванняў чалавека, паказваюць каларыт і стэрэатыпныя ўяўленні жыхароў пэўнай тэрыторыі або этнасу. Варта адзначыць, што прааналізаваныя прыказкі могуць утрымліваць і неактуальныя ўжо на сённяшні дзень сацыякультурныя ўяўленні і стэрэатыпы.